

Proti domu!

Črtica. Spisal Ivo Česnik.

I.

Zjutraj so ji pokopali mater. V globoko zemljo so spustili krsto in nasuli nanjo težke, vlažne prsti. Zvonovi niso peli kot pri pogrebu bogatina, saj je zamrlo življenje, ki ni imelo pomena in važnosti za svet. Morda so bili pri pogrebu trije, štirje očetovi znanci, ki so počasi in umerjenih korakov stopali za krsto. Tudi molili so za dušo pokojnice. In to je bilo vse.

Marici so se ulile goste solze po bledem licu ob spominu na ljubo mater. Živelci sta druga za drugo; tolažili sta se, jokali in mislili na prejšnjih časov vesele dni, ki so minili kot sanje.

Deževne kaplje so tolkle ob okno, ki je bilo zamazano in staro. Svetilke so gorele po ulicah in pršile medlo svetlobo skozi okno.

Marici je bilo težko, ker je bila še tako majhna. Strah jo je bilo noči, ki skriva toliko tajnih sil. Pogleda po podzemski sobici, kjer je bilo vse razmetano, kjer je gospodarila že toliko časa beda.

Spomnila se je Marica očeta. Zamislila se je v njegov žalostni, zelenkasti obraz, v njegove sive, kuštrave lase, v dolgo, z belimi nitmi prepleteno brado, in bilo ji je tužno. Šel je opoldne, pustil jo je samo; kdo ve, kdaj pride. Domov prikolovrati vinjen in se vleže kar oblečen na cunje v kot.

Ljudje so hodili po ulici in se glasno pogovarjali. Veselo so se smejali in so bili dobre volje. Morda je stopal med njimi tudi truden, izmučen zemljan in je nosil v prsih ranjeno srce in v glavi otožne misli. Dež je pršil izpod oblačnega neba, drevje je po vrtovih izgubljalo svojo odejo, rjavo listje je ležalo po tleh in pokrivalo usehle cvetke, pogaženo travo ali vlažno prst. Neprijetne misli so lazile s pristriženimi krili prav po zemlji. Pusto je bilo in neprijazno. Bila je pozna jesen. Po cele dneve so se vlačile nad mestom goste megle, včasih so se sklonile prav na zemljo in silile pri odprtih vratih v hiše.

Marica je sedela na nizki klopici in je zrla proti oknu. Po sobi si skoro ni upala pogledati; bilo jo je strah. Da bi vsaj imela petroleja, da bi nalila svetilko! Luč bi vsaj imela; ne bilo bi ji tako tesno.

Mislila je na vse mogoče, da bi pregnala misli na strah. Neizmerno hrepenenje ji je zažarelo v srcu; zaželela si je nazaj, kjer je sreča in radost, v rojstno vas. Spomnila se je zelenih trat in senčnatih logov, skakljajočega potoka in domače koč. Zahrepenela je z mogočno silo po sreči, ki jo je uživala še pred letom dni. Prodal je oče hišo in travnike, ker je bil zadolžen, in šli so v mesto, Sanjala je nekdanj o zlatih palačah, polnih velikih kipov, okrašenih z zelenjem divje trte, razsvetljenih po noči s tisoči leskečih luči, sanjala je o vitkih stolpih, o kraljevih dvorih. V palači bo stanovala, piškote bo jedla, medeno potico in masten kruh. — In zapustila je trate, kjer skače pomladi vesela deca, trga cvetice in poje pesmi, nedolžne in

zadovoljive. Zapustila je loge, kjer se oglašča kukavica med cvetjem in zelenjem. Pohitela bi tja in si ogledala v šumljajočem potočku nedolžni, blede obrazek, poslušala bi šumenje orehov ob bregu, zrla bi v valčke, ki se igrajo ob kamenčkih in zaganjajo ob prst in travo ter jo pulijo in v veselem teku oddirjajo z njo daleč, daleč. Neprestan je njih tek, kakor je večno naše hrepenenje, dokler nas ne pokrije zelena ruša. V gaj bi šla in bi natrgala cvetk, spletla bi venček in bi ga položila kraj poti v kapelico, kjer stoji Marijina soha z Jezusčkom. Gozd bi pel svojo staro veselo pesem, v vrhovih bi šumelo, zgibale bi se veje, radost bi šla skozi gaj.

Tako bi bilo. V mestu je pa doživela prevaro. Ni stanovala v palači s svetlimi okni, mogočnim pročeljem, znotraj napolnjeni s kipi. Ni gledala lepote, ki si jo je umišljala. Stanovala je v podzemski čumnati.

Še se je izhajalo, dokler je živela mati, dokler je bila zdrava, čeprav je oče pil. A kaj zdaj?

Grenkost ji je legla na dušo. Solz ni bilo več iz oči, jokala je že ves dan; le globoka žalost in otrplost se ji je pojavila na obrazu. Legla je na vse ude, in lotila se je je utrujenost. Zaspala bi na večno in spet tam našla srečo, kakršne ni tu.

Spomnila se je tedaj, da že od davi ni ničesar použila. Glad jo je mučil. Vedela je, da ni drobtinice kruha pri hiši. Iskala je že popoldne, da si utolaži glad. Toda ves trud je bil zaman.

„Kako sem lačna!“ je vzdihnila in se stisnila v gube.

Bili so nekdanj drugi časi. Vsega je bilo dovolj. Še na izprehode so hodili, ko je bila mamica še zdrava. In vino so pili, jedli sir in uživali kavo. — —

Proti večeru je bilo. Rumeni solnčni žarki so padali pošev čez polja in travnike, obsevali so v menjajočih barvah zelene gozde in cvetoče livade. Soglasje je vladalo v naravi: v valoviti črti so se vrstili hribčki in dolinice, kolikor daleč je neslo oko. V sredi je bila pa velika dolina; po nji je tekla zelena reka v redkih ovinkih; na njenih bregovih se je pa raztezalo mesto z zelenim gričkom, na katerem je stal grad.

Tako so šli med zelenim poljem po beli cesti, ki se je vila v vijugasti črti proti mestu. Radost jim je sijala iz oči. In vse je bilo veselo, kar je živelo. Lepo oblečeni gospodje s slamniki ali črnimi, trdimi pokrivali, smehljajoče dame v pisanih krilih; razposajene gospodične v belih oblačilih, velikih slamniki; nagajiva deca, skakljajoča po travnikih za metulji — vse je bilo dobre volje, ker je sevalo jasno nebo na božji svet. Tudi postarani penzionisti z zlatimi naočniki so počasi stopali med ljudstvom in se pogovarjali kdove kaj — morda o starih časih, morda o šahu, morda o vinu.

Samo zadovoljstvo, veselje in nebeško čista lepota narave! Pozdravlja te ob poti travnik, posejan s kimajočimi zlatičami, rdečimi, bujno cvetočimi deteljami, belimi, nedolžnimi marjeticami, vmes pa ob lahnem vetru valovita visoka trava. Samo en pogled tja do gozda: bela, rdeča, rumena, zelena barva prevladuje v lepem soglasju in daje užitek. In soglasje v vsi naravi.

Ptički drobé popevke po drevju kraj pota. Ščinkovec se nemirno ziblje na jablani in čivka; kosi se oglašajo v korih po gajih.

Sramežljivo in nekako boječe so prislonjene bele hiše po bregovih med drevje. Krasni vrtovi jih obdajajo. Za njimi se širi gozd.

Oglasi se lajna poleg ceste. Žalostna, otožna popevka gre med ljudi. Za trenotek jih morda vznemiri, pa so zopet veseli. Berač brez noge sedi poleg nje, klobuk drži v rokah in nekaj brblja. In ljudje hodijo mimo in mečejo vanj krajcarje.

Začuje se tedaj pesem onkraj dolinice v gozdu. Hrepeneče kipi pod jasno nebo: „Kje dom je moj?“ In ljudje se zganejo in poslušajo. Tuja jim je pesem in je ne umevajo. Le tuintam se zgane srce v hrepenenju.

* * *

Marica se spomni ob tej uri one otožne, hrepenenjapolne pesmi in zaželi tja daleč do rodnega doma. Že stoji hiša ob potoku in vrt za njo in jo pozdravljata. Zdaj je že odcvetel in rože so uvele, listje pada z drevja po vlažni prsti; megla se vlači po tleh in mrači duha. A neprijetnih misli ni tam, ker v rojstni hiši ne more biti neprijetnih misli. Angeleček varih hodi semintja po hiši in jih odganja.

Zahrepenela je Marica z vročim srcem po domačih livadah.

„Pojdem!“

Vstala je in šla proti durim. Bile so zaprte. Razjokala se je. Spomnila se je, da je lačna in trudna. Strah jo je bilo. Zdelo se ji je, da je švignila senca po steni, po nizki steni, ki se je po nji cedila vlaga na tla.

Stopila je k ležišču, se slekla, prekrižala in pomolila. Med jokom in molitvijo se ji je zdelo, da sliši iz dalje glasove, tako znane, domače, prijete. Usta so ji šepetala v polsnu: „Kje dom je moj?“

In prišel je angel miru in lahen sen ji je zatisnil oči. In sanjalo se ji je o domovini. Zahrepenela je po nji še z gorkejšo ljubeznijo.

II.

Zamigljalo je iz daljine. Marica je odprla oči in vzdihnila. Vabilo jo je nekaj, naj gre daleč od tod, srce ji je zahrepenelo, vstala je in se oblekla.

Jelo se je daniiti. Še nerazločna svetloba se je borila s temo, da je videla predmete po sobi le napol. Tam v kotu je nekaj smrščalo med cunjami. Bil je njen oče. Težko je dihal, ustnice je imel nabuhle, čelo in lica nagančana in zelenkasta, da te je dirnila neprijetno tista skoraj smrtna bledota. Oči so bile zašifnjene, udrte in kroginkrog obdane od rdečih kolobarčkov. Brada vsa mršava in anemarjena

Marici je bilo neprijetno. Obrnila se je vstran, ko ji je dihnil na lica tisti strupeni duh po žganju.

„Pojdem, pojdem! Tu je mrtvašnica.“ Začutila je lakoto. Noge so ji bile tako trudne, da se je komaj držala pokonci. Preiskala je vso sobo. Nikjer ni našla drobtine kruha. V napol trhleni omari je stala steklenica žganja. Včeraj jo je prinesel oče in jo silil, naj pije. Branila se je in živo so ji bile v spominu materine besede:

„Ne jemlji žganja od očeta!“ A danes je tako lačna. Morda ji žganje prežene lakoto. Že je nagibala steklenico, kar se ji je zazdelo, da sliši milo prošnjo rajne matere. Premagala se je. In zopet ji je bilo neizmerno hudo.

V leseni lodrici je bilo malo vode. Izpila jo je v hlastnih požirkih. Čutila se je krepkejšo.

„Pojdem, drugače umrjem. Prosila bom po poti.“

Pristopila je k očetu in pokleknila k njegovemu zglavju. Pogladi ga je po čelu in obrisala okrog ust, iz katerih so mu silile sline.

„Oče, jaz pojdem.“

Tihe, skoro boječe so bile te besede. Zamrmral je nekaj in se prevrnil na drugo stran.

Marica je vstala in odšla. Hodila je dolgo po ulicah. Prišla je v kraje, kjer še ni bila nikoli. Tesno ji je bilo, a mislila si je: „Naprej pojdem; dobre ljudi dobim, ki mi pokažejo pot.“ Tuje glasove je čula okrog sebe, a ničesar ni razumela.

Prišla je iz mesta. Srečavala je vedno manj ljudi. Tuintam je videla gospo, ki je vodila po dva psa na izprehod. Klicala ju je in ljubkovala. Otožne misli so se porajale Marici ob takem prizoru. Bolje se godi psu kot siromaku, ki zanj nihče ne skrbi. Začutila je, kako krivičen je svet. Psi jesta pri gosposki mizi s krožnikov, ona pa nima grižljaja. Morda pride berač in naprosi gospo, naj mu dá krajcar, pa se zjezi gospa nad nadležnejšem, preden mu kaj podari. In psi oblajajo berača, in gospej se zdi, da imajo prav; saj berač je le berač: od njega nima nikake koristi, psi ji pa delajo čast, krase ji sobo in zabavajo jo ob sitnih urah.

Pristopila je Marica k gospej in jo naprosila daru. Psi sta jo oblajala.

„Ne razumem! Kakšen jezik govoriš?“ jo vpraša gospa v tujem jeziku.

Marica gre dalje in toči solze. Pride do reke in stopa ob njenem bregu počasi naprej.

Nebo je bilo oblačno. Sive mrene so se vlačile po njem in dajale naravi neprijetno lice. Po gozdovih je vel neprijeten veter. Otožna pesem je šla preko vrhov, stresale so se veje, in listje se je sipalo raz nje. V daljavi je lajal pes, tam na polju pa je nekdo netil ogenj: visok, vrtinčast steber sivega dima se je dvigal proti nebu.

Tako je hodila Marica in je dospela do vasi. Poprosila je živeža, a tudi tu je ni nihče razumel. Šla je dalje in mislila na svoj dom: na vrt z ograjo, na šumljajoči potok, na šusteče vrhove smrek v gozdu, na tiho, skromno domačo vas, na belo cerkvico in na pokopališče kraj nje. Tudi košata lipa stoji tam in stresa svojo bogato, toplo odejo raz se. In otožna postaja kot bi plakala po lepoti in veselju in sreči. Saj je sreča tako redka, večinoma izteza svojo trdo roko po trudnih zemljanih kruta nesreča. A kadar se prismehlja skozi temne oblake prijazno solnce z vedrim čelom, pograbimo po njegovih žarkih in se grejemo na njih. A solnce se skoro skrije na oblačnem nebu, in potem je še večja tema, neprijetnejša praznota v duši.

Za enim ciljem je hrepenela Marica. In ta se ji je zdel zdaj tako daleč. Burno hrepenenje je šlo z njo, gnalo jo je proti domu.

Zunaj vasi je srečala berača.

Ta me bo razumel. Oba sva siromaka, si je mislila.

„Ali grem prav proti domu?“ ga vpraša. Začudil se je berač domači besedi.

„Odkje si doma?“

Zdaj se spomni Marica, da ne ve imena rodni vasi. Sedem let je bila stara, in leto dni je bilo, odkar je zapustila dom, pa je pozabila ime. Zajokala je tedaj. Berač jo je izpraševal to in ono, in ona mu je vse zaupala. In dal ji je kruha, da se je najedla.

„Kam pa pojdeš?“

„Domov, očka.“

„Saj ne veš, kje je tvoj dom.“

„Dobim ga, moram ga dobiti. Tako me vleče tja.“

„Izgubiš se, pojdi z mano v mesto! Tam poiščeva očeta, da boš zopet pri njem.“

„Umrem ondi, očka.“

„Ne umreš. Oče pojde s teboj na dom. Prosiš ga, pa pojde.“

„Ali mislite, da res, očka?“

„Seveda, jaz ga pregovorim, vsi trije pojdemo.“

Gledala ga je in mu skoro ni mogla verjeti. Pa bi bilo lepo, če bi šel tudi oče ž njo — domov.

Ubogala je berača. Napotila sta se nazaj. Polagoma je jelo pršeti iz koprenastih oblakov.

III.

Oče jo je iskal celo dopoldne po mestu. Ko je le ni našel, je šel v žganjarno in se napil za zadnje krajcarje, ki jih je imel v žepu. Zaslužil je pred tremi dnevi; zdaj je pošlo vse. Treba bo zopet opravljati službo postrežčka, če ne, umrje lakote in žeje.

Zvečer jo je dobil doma z beračem.

„Kod si se klatila?“ je zagrmel nanjo v pijanosti.

„Oče, pojdiva domov! Tu umrjemo, jaz in vi umrjete.“

Zaklicalo jo je zopet od daleč in videla je v duhu domače trate in loge. Zaželela si je skoro pomladi, da bi se glasila iz polnih grl lahka, vesela pesem:

„Gozdič je že zelen,
Travnik je razcveten“ — —

Raztogotil se je oče, ko se je spomnil doma.

„Kaj boš doma? Nič ne greva domov. Tu ostaneš. — Da se mi ne ganeš izpod strehe!“

Udaril jo je po hrbtu z močno pestjo, da je omahnila v kot. To se je zgodilo tako hitro, da ni utegnil berač braniti.

„Živina, kaj pa delate?“

„Kaj pa ti tukaj?“ zakriči žganjar.

„Otroka sem ti pripeljal nazaj. Revica bi bila umrla med potjo, ker ni vedela, ne kod ne kam. Domov jo spravi, da ti žalosti ne umrje v tujini.“

Zavpil je oče tedaj in hotel tujca udariti po glavi. A berač se mu je zagnal med noge in ga prekucnil. Hotel se je pobrati; a bil je toliko pijan, da mu ni bilo mogoče.

Berač je pristopil k Marici in jo začel drgniti po obrazu. Zavedela se je, a bila je tako slabotna, da jo je moral spraviti na postelj.

„Ali pojdemo domov, očka?“ ga je vprašala. Tresla se je po vsem životu. Vročina jo je jela kuhati, in blesti je začela. Lakota, trud, strah, udarci, vse je vplivalo na njeno slabotno zdravje. Govorila je o domu in hrepenela po njem z gorečo dušo. Berač je čul vso noč pri nji in ji polagal mrzle obkladke na čelo.

Štiri dni je tako ležala — med življenjem in smrtjo. Nato je sledil lahen oddihljaj pred smrtjo. Potem je zaspala za večno. Še poslednji trenotek ji je bila pred očmi domača koča. Z nasmehom na ustnih je umrla, kot bi bila čula z domačih trat veselo pesem. — — —

* * *

Oče se je kesal svojega čina in je tudi kmalu za njo zapustil svet. Berač je pa šel dalje po svetu, kakor mu je bilo usojeno.

Tako umirajo tisoči zapuščenih, sami, daleč od domovine, ki plaka za sinovi. Zapuščajo jo in gredo za srečo, ki se jim nastavlja. Hrepenече srce je pa srečno samo v domovini, ki je mati dobrotljiva, lepa, rodovitna.

Koristna zabava.

(VI. Akustika.)

V akustiki je posebno zanimiv nauk, kako se po tresenju vzbujeni glas dalje širi in dohaja do našega ušasa. Navadni prevod glasú je zrak, a prevaja ga tudi voda in trdna telesa, in sicer še krepkeje in hitreje (voda štirikrat, trdna telesa pa še dvajsetkrat hitreje). To nam kaže več mikavnih poizkusov.

Najnavadnejši poizkus je z žepno uro. Ako položimo uro na konec klopi ali dolge mize in poslušamo ob drugem koncu, slišimo dokaj glasno tiktakanje, ki ga skozi zrak ne slišimo več.

Kratkočasen je tudi telefon iz niti. Široka, pa nedolga cevka se na enem koncu zakrije s tenko ploščico, in v njo na sredi pripne dolga nit, ki se na drugem koncu istotako pritrdi na enako pripravo kakor je razvidno na sliki v prerezu (št. 11). Ako kdo pri odprtini A prav tiho govori ali le šepče, ga dobro sliši, kdor nastavi uho na odprtino pri B, če sta tudi oddaljena do 100 m.

Št. 11.